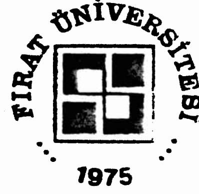

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

REVIEW OF THE FACULTY OF DIVINITY

Yıl/Year : 13 Sayı/Number : 1

ELAZIĞ - 2008

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Yıl: 13 **Sayı: 1**

Elazığ–2008

Sahibi / Publisher

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dekan Vekili

Editörler / Editors

Dr. Murat GÖKALP & Dr. Aydın TAŞ

YAYIN İLKELERİ

- Bu dergi *hakemli* olup, yılda iki kez yayınlanır.
- Dergide yer alan yazılar, alan uzmanları tarafından değerlendirilip olumlu rapor alındıktan sonra yayımlanır.
- Yayınların Yayımlanıp yayımlanmayacağı ile ilgili son kararı yayın kurulu verir.
- Daha önceden yayımlanan makaleler yayımlanmaz.
- Dergide yer alan yazıların hakları saklı olup, yazıların tamamı veya bir kısmı kaynak gösterilmeden iktibas edilemez.
- Dergide yayımlanan yazıların dil, bilim ve hukuksal açıdan her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

Yıl: 13 Sayı: 1

Ocak-Haziran 2008

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT (Sahibi)

ISSN: 1304-639X

Basım Yeri ve Tarihi: Elazığ 2008

Dizgi: Dr. Murat GÖKALP & Dr. Aydın TAŞ

Baskı: Fırat Üniversitesi Basımevi

Baskı Adedi: 200

Adres:

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı

Elazığ/Türkiye

Tlf : 0.424.2370000/5108-5135

Faks: 0.424.2416011

E-Posta: ilahiyatdergisi@firat.edu.tr

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ 13:1 (2008), SS.65–86

ORTADOĞU'NUN DİNÎ JEOPOLİTİĞİ VE GÜNÜMÜZE YANSIMALARI ÜZERİNE BİR DENEME

A Literature Essay on Religious Geopolities in the Middle East and Its Reflection in Our Days

Yrd.Doç.Dr. Davut KILIÇ
Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Bilimdalı
e-posta: dkilic40@gmail.com; dkilic@firat.edu.tr

Özet: Dinî kaynaklar ve din adamları, bir neslin diğerine hatırlamaya değer olarak aktardığı ne varsa onu kutsal formlar içerisinde muhafaza etmiştir. Dinî cemaat ve dinî düşüncenin yayılma gücü büyük olmuş, siyasi manada etkin düşünceler de günümüze kadar dine ilişkin bir form içinde yayılma fırsatı bulmuştur. Bu bağlamda dinî kurumlar ve bu yapılardan etkilenen dindarlar, kendi inançlarını kabul ettirmek amacıyla baskı grupları kurmuşlardır. Bunların jeopolitik boyutları vardır. Bizde bu çalışmada Ortadoğu coğrafyasının, dinî metinlerde ve belirli toplulukların inanç esaslarında nasıl öne çıktığını, insanların inançları çerçevesinde bölgenin geleceğini yeniden şekillendirirken, ortaya koydukları stratejilerinin ve bunun yansımalarının neler olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Dinî Jeopolitik, Kudüs, Yahudiler, Hıristiyanlar, Protestanlık

Summary: Whatever the religious sources and functionaries transfer from one generation to the others to remind them they have always kept it in sacred forms. The power of the spread of the religious communities has become great and the effective political ideas have found opportunities to widen in a religious form up tu now. In this respect the religious foundations and devout people who have been influenced from them have consisted influential groups to impose their ideas. These have geopolitical dimensions. In this article we have tried to bring up how the middle East geography became important in religious texts and religious essentials in some socities and while reshaping the future of the territory what kind of strategy the people have shown and its reflection in our days.

Key Words: Religious Geoplitics, Jerusalem, Jewish, Christians, Protestantism

XIX. yüzyılın önemli coğrafyacılarından Friedrich Ratzel, Antropocoğrafya adlı iki ciltlik eserinde coğrafya ilmini anlatırken coğrafyanın sadece fiziksel ve jeolojik çalışmalarla anlaşılmayacağından söz ederek, tarih ve manevi ilimlerin bu konudaki önemine vurgu yapar.[1] Tarih boyunca insanları savaşa iten önemli nedenlerden birisi de kutsallardır. Toprakların büyük ve küçüklüğü, sıcak denizlere sınırları bulunup bulunmaması gibi kriterlerin yanı sıra, insanlar kendilerince kutsal saydıkları semboller uğruna pek çok savaşa sebep olmuştur. Jeopolitik ise kültür ve medeniyet gibi soyut verilerden ve bunların somut görüntülerinden hareket ederek coğrafyayı yorumlamaktır.[2] Aynı zamanda coğrafya, jeopolitik ve strateji kavramları arasındaki bağı da kurar. Dolayısıyla coğrafyanın kutsallığı, üzerinde yaşayan insanların yüzyıllardır zihinlerinde oluşturdukları sembollerin bütünüdür.

Ortadoğu'yu diğer bölgelerden ayıran en temel özelliklerden birisi de sahip olduğu tarih derinliğinin getirdiği jeokültürel özelliklerdir. İnsanlığı etkileyen inanç tarihi açısından en köklü dinî düşünce açılımlarının bu bölgede gerçekleşmiş olması, stratejik analiz tahlilinde dinî coğrafyayı ziyadesiyle öne çıkarmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği Ortadoğu barış sürecinin düğümlendiği Kudüs meselesinde görülür. Dünyanın üç önemli Ortadoğu kökenli evrensel dininin en mühim merkezlerinden birisi olan Kudüs, bu yönüyle sadece bölgesel nitelikli bir bunalım alanı değildir. Müzakere masasındaki taraflar, Kudüs söz konusu olduğunda iki siyasi aktörün aracısı olmaktan çıkarak dünya satına yayılmış üç büyük dinin temsilcileri niteliğini kazanmaktadır.[3] Bu durum dinî grupların gücü

---

1 Bkz., Yılmaz Tezkan-M. Murat Taşar, *Dünden Bugüne Jeopolitik*, İstanbul 2002, s.55, 61; Yine Ratzel, ortak hayatı oluşturan adet ve göreneklerden müteşekkil inançların, coğrafya ile sıkı bir bağı olduğunu bununda toplulukları bir arada tutan milli şuura katkı sağladığını söyler. Bkz., Y. Tezkan-M. Taşar, a.g.e., s.70; Bu konuda ayrıca bkz., Alexandre Defay, *Jeopolitik*, (İsmail Yerguz), Ankara 2005, s.22.

2 Bkz., Y. Tezkan-M. Taşar, a.g.e., s.174; Jeopolitikle ilgili yapılan tanımlardan bazıları şöyledir. Jeopolitik, strateji ve jeostrateji kavramlarının tanımı kesin bir şekilde yapılamasa da en önemli özelliklerinin geleceğe ilişkin projeksiyonlar sunabilmeleri olduğu söylenebilir. Jeopolitik, politika belirlenmesi amacıyla bir ulusun, uluslararası topluluğunun veya bölgenin jeopolitiğinin değişmeyen ve değişen unsurlarını dikkate alarak güç değerlendirmesi yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç merkezlerini, bölgedeki güçleri inceleyen değerlendiren bir bilimdir. [Bkz., Suat İlhan, *Jeopolitik Duyarlılık*, Ankara 1989, s.14 vd.] Başka bir görüşe göre jeopolitik bir yorumdur ve bakış koordinatları coğrafyadan politikaya doğrudur. Yani iktisadi coğrafya ya da tarihi coğrafya gibi değildir. Jeopolitik, coğrafyanın içerdiği tüm unsurlardan yararlanır. [Bkz., Erol Mütercimler, *Yüksek Stratejiden Etki Odaklı Harekâta Geleceği Yönetmek*, İstanbul 2006, s.280.] Yine başka bir görüşe göre de jeopolitik, Uluslararası politika ve strateji konularının coğrafya verilerine göre anlatılması demektir. [Bkz., Mehmet Gönlübol, *Uluslar arası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, Ankara 1978, s.100.] Diğer taraftan eleştirel coğrafi yazarlar da jeopolitiğin güç, bilgi, sosyal ve siyasal ilişkiler arasındaki münasebetlerle alakalı bir söylem olduğunu kabul etmişlerdir. Bkz., Bilal Karabulut, *Strateji Jeostrateji Jeopolitik*, Ankara 2005, s.83.

3 Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul 2001, s.327 vd.

nispetinde coğrafyadan kaynaklanan inanç ve kültürel değerlerin, zaman zaman diğer jeopolitik kavramların önüne geçtiğinin en somut işaretidir.

Milli düşünceler, dinle olan akrabalıklarından dolayı büyük bir güç meydana getirirler. Din daha derin bir aşamada halkın tüm manevi heyecanını ve ananesini içine alır. Dinî kaynaklar ve din adamları bir neslin diğerine hatırlamaya değer olarak aktardığı ne varsa onu kutsal formlar içerisinde muhafaza etmiştir. Dinî cemaat ve dinî düşüncenin yayılma gücü tarih boyunca kendine genişleme alanı bulmuştur.[4] Bu bağlamda dinî kurumlar adıyla bilinenler bunlardan çıkan yapılarla kuşatılan ve bu yapılardan etkilenen dindarlar, kendi inançlarını kabul ettirmek amacıyla baskı grupları kurmuşlardır. Alexandre Defay'nin de işaret ettiği gibi bunların jeopolitik boyutları vardır.[5] Biz de coğrafya ve jeopolitik uzmanlarının değerlendirmelerinden hareketle uzun zamandır dünya kamuoyunu meşgul eden, Ortadoğu'ya yönelik küresel politikaların dinî boyutlarını göstermek için bu çalışmaya Ortadoğu'nun Dinî Jeopolitiği adını verdik.

Çalışmada "Dinî Jeopolitik" kavramını; "belirli bir coğrafyanın, dinî metinlerde ve toplulukların inanç esaslarında sembolleştirerek kutsadığı formlar çerçevesinde, bölgenin geleceğini yeniden şekillendirmek için yürütülen stratejilerin bütünü" olarak kullanacağız. Bu yönüyle de üretilen kavram ve yapılan çalışma ilk olma özelliği taşımaktadır.

1- Yahudi Kutsal Metinlerinde Ortadoğu'nun Dinî Jeopolitiği

Yahudi kutsal metinlerine göre İsrailoğulları, Tanrı tarafından "seçilmiş" olan üstün halktır ve diğer ulusları yönetme hakkına sahip olduğu gibi[6] muayyen bir toprak parçasıyla da özdeşleşmiştir.[7] Ancak Tanrı, İsrailoğulları'nın kendisini sınamasına öfkelenerek, "Huzur diyarı" olarak adlandırdığı "Vaat edilen topraklardan" bunları çıkarmıştır.[8] O tarihten sonra Tevrat'ın emirleri çerçevesinde İsrailoğulları'nın dinî vecibelerini, Filistin dışında layıkıyla yerine getirmesi pek mümkün olmadığından, kutsal

---

4 Y. Tezkan-M. Taşar, a.g.e., s.74.

5 A. Defay, a.g.e., s.116.

6 Bu konuda geniş bilgi için bkz., *Tora Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Şemot II*, (nşr. Moşe Farsi, Diana Yani, Selin Sağla vd.), İstanbul 2004, s.208 vd; Eski Ahit'te, Yahudilerin Tanrı'nın öz halkı olduğuna dair başka ifadeler için ayrıca bkz., Malaki, 3:17; Zekeriya, 9:8; Amos, 8:1; Hezekiel, 11:20, 14:9, 38:16; Ağıtlar, 3:48; Yeremya, 2:31, 7:23, 8:7, 11:4, 14:17; I. Tarihler, 11:2; II. Samuel, 5:2; I. Samuel, 9:17; Çıkış, 3:21, 19:5-6.

7 Eski Ahit'te İsrailoğulları'nın yaşadıkları yerler için bkz., Ezra.4:16-17; II. Tarihler, 9:26; II. Krallar, 24:7; I. Krallar, 4:21, 24, 14:15; II. Samuel, 8:3; Sayım, 22:5, 72. Mezmurlar, 72:8; Yasa'nın Tekrarı, 1:7, 11:24; Yeşu, 1:4; Çıkış, 23:31; Yaratılış, 15:18-21; Zekeriya, 9:10; Mika, 7:12; Yeşaya, 8:7, 11:15, 27:12; Nehemya, 2:7, 9; Ezra, 4:20, 5:3, 6:6, 6:8, 7:21, 25, 8:36; Bu konuda ayrıca bkz., Tora (Şemot) II, s.295; *Tora Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Bereşit I*, (nşr. Moşe Farsi, Diana Yani, Selin Sağla vd.), İstanbul 2002, s.105.

8 Bkz., Mezmurlar, 95:9-11.

topraklara dönmek için o günden bugüne ellerine geçen her fırsatı değerlendirmeye çalışmıştır. Bundan dolayı da Yahudi tarihi açısından söz konusu coğrafyanın dinî jeopolitiği hep gündemde kalmıştır.

Yahudi din adamlarının İsrail devletinin Kutsal Kitap'ça belirlenmiş sınırlarının hangi bölgeleri kapsayacağı konusundaki en geniş yorumu şöyledir: Doğu'da Ürdün, Suudi Arabistan'ın büyük bir bölümü, Kuveyt, Fırat Havzası ve Irak'ın bir kısmı, Güney'de Sina Yarımadası, Kahire ve Mısır'ın bir bölümü, Batı'da Kıbrıs, Kuzey'de ise Lübnan, Suriye ile Van Gölü'ne kadar uzanan Türkiye topraklarının bir kısmı vardır. Söz konusu bu sınırlar İsrail'deki ulusalcı ve dinî çevrelerde oldukça popülerdir.[9]

Vaat edilen toprakların Yahudi inancı ve dinî pratikleri açısından dinî jeopolitiğini önemli kılan bir diğer gerekçesi de yerini Tanrı'nın belirlediği ve Hz. Süleyman tarafından inşa edilen mabettir.[10] Yahudi inancına göre kanlı kurban yalnızca burada sunulabilir. Mabet'in MÖ. 586'da birinci[11] ve MS. 70'te ikinci kez yıkılmasıyla kanlı kurban ibadeti tamamen ortadan kalkmıştır.[12] Yahudi inanç ve geleneklerine göre dinî bir sembol durumundaki mabedin yeniden inşa edilmesi, İsrailoğulları'nın sürgünden kurtulmaları ve eski ihtişamlı günlerine yeniden dönmeleri anlamına gelmektedir. Mesih'in gelişi mabedin inşasına bağlıdır. Mesih, Davud ve Süleyman dönemindeki ihtişamıyla İsrail devletini yeniden kuracaktır. Böylece sürgünde yaşayan Yahudiler vaat edilen topraklara geri döneceklerdir.[13] Yahudi Mesihçiliğinde; Davudi hanedanın yeniden kuruluşu, MS. 70'de sürülenlerin bir araya toplanması ve mabedin yeniden yapılması, bu çağın muhteşem ve felakete yol açan sonu, yeni bir çağın

---

9 Israel Shahak, *Yahudi Tarihi Yahudi Dini*, (nşr. Ahmet Emin Dağ), İstanbul 2004, s.31; İsrail ordu komutanı Moshe Dayan, 10 Ağustos 1967 tarihinde Jerusalem Post gazetesine verdiği demeçte mevcut Yahudi devletinin sınırlarının nerelere kadar uzanması gerektiğini şu sözlerle belirtmiştir. "Eğer Kitab-ı Mukaddes'e sahip çıkıyorsak, eğer kendimizi Kitab-ı Mukaddes'te yazılı olan halktan sayıyorsak, kitabın yazdığı topraklara da sahip olmamız gerekir." [Bkz., Aydoğan Vatandaş, *Armagedon: Türkiye-İsrail Gizli Savaşı*, İstanbul 1997, s.46; Hikmet Erdoğdu, *Büyük İsrail Stratejisi*, İstanbul 2005, s.66.] Yine İsrailli bir yönetici, başka bir demeçte İsrail sınırlarının Kuzey'de Kapadokya (Orta Anadolu) Dağları, Güney'de de Süveyş Kanalı'na kadar uzandığını belirtir. Bkz., Hasan Taşkın, *İstihbarat Raporlarında İsrail'in GAP Senaryosu*, İstanbul 2005, s.79 vd. .

10 Bu konuda geniş bilgi için bkz., Hikmet Tanyu, "Süleyman Mabedi", *Türk Ansiklopedisi XXX*, Ankara 1980, s.28 vd.

11 Bu dönem Babil Sürgünü olarak da bilinir. Babillilerin Yahuda Krallığına saldırması ve Kudüs'ü yakıp yıkmalarıyla burada yaşayan Yahudiler için esaret ve sürgün dönemi başlamıştır. Bkz., Mehmet Aydın, *Din Fenomeni*, Konya 1995, s.98 vd; Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara 1998, s.56; Ahmet Çelebi, *Yahudilik*, (nşr. M. Büyük Çınar, Ö. Faruk Harman), İstanbul 1978, s.68; Filistin'e yeniden dönüş ve Mabet'in ikinci kez inşası için ayrıca bkz., Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta 2002, s.265 vd; Ali Osman Kurt, *Erken Dönem Yahudi Tarihi*, İstanbul 2007, s.100 vd.

12 Bu konuda geniş bilgi için bkz., Ahmet Güç, *Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban*, İstanbul 2003, s.247 vd; Ali Rafet Özkan, *Dinlerde Kurban Kültü*, Ankara 2003, s.107, 113.

13 Fuat Aydın, *Yahudilik*, İstanbul 2004, s.23 vd.

başlaması, semavi krallığın gelişi, ölülerin yeniden dirilmesi gibi apokaliptik anlayışlar çerçevesinde uzar gider.[14]

Yahudilikteki Mesih inancı, Kral Davud özleminden ve Tanrı'nın ona, hükümdarlığının ebedi olacağı hakkındaki vaadinin istikbalde gerçekleşeceği ümidinden doğmuştur.[15] Buna göre Mesih adil bir hükümdar olarak Davud'un tahtından yani Kudüs'ten ülkeyi idare edecektir.[16] İsa Mesih'in yeryüzüne geleceği beklentisi, Kutsal Kitabın ana temalarından olup bu konuda 1500'ün üzerinde işaret bulunmaktadır. Ancak metinlerde İsa Mesih'in gelişi doğrudan zikredilmeyerek Tanrı'nın gelişinden bahsedilir. Eski Ahit'te bu dönüş, sık sık "Rabbin Günü" şeklinde ifade edildiği gibi[17] Rabbin dönüş gününü "Mahkeme Günü" olarak da anlatılmıştır.[18]

Mesih'in gelişinden önce Yahudilere göre üç şeyin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlar; vaat edilen topraklarda büyük ve yeterli sayıda Yahudilerin yerleşip devlet kurması, Kudüs'ün ele geçirilmesi ve Süleyman Mabedinin yeniden inşa edilmesidir.[19]

Birinci şart 1948'de İsrail devletinin kurulmasıyla gerçekleşmiş oldu. Birleşmiş Milletlerin iştiraki ile kurulan Muhtelit Mütareke Komisyonu 1949 yılının sonbaharında Kudüs şehrini ikiye bölerek eski Kudüs'ü, Ürdün Krallığına yeni şehri de İsrail Cumhuriyetine verdi. Kudüs'te Musevi, Hıristiyan ve İslam dinî mensuplarının kutsal saydığı makamlar eski Kudüs'ün Doğu kısmında kaldı. Buraya Haram-ı Şerif adı verilir.[20]

İsrail'in bir Yahudi devleti olarak kendi insanlarına diğer Yahudilere ve tabii ki komşularına karşı oluşturduğu başlıca tehdit, teolojik motivasyonla takip edilen toprak yayılmacılığı ve bu hedefin kaçınılmaz sonucu olan seri savaşlardır. Kutsal savaş kavramını tektanrıcı dinler arasında ideolojilerine ilk sokan halk Musevilerdir.[21] Kitab-ı Mukaddes de savaş, Seçilmiş Halk'ın ülke ve tanrıları Yehova için dövüşmesidir. Musevilere, düşmana karşı korkusuzca yürüme, yendikleri düşmanın putlarını yıkma, onlarla evlenmeme, onlara acımama ve öldürülmeleri için buyruk verilmiştir.[22] Yahudilerin savunma stratejileri genellikle Yahudi dinî inançlarına ve tarihi haklarına dayandırılmaktadır. Yahudi ideolojisine göre;

---

14 Geniş bilgi için bkz., Abdurrahman Küçük, *Dönmeler Tarihi*, Ankara 1990, s.145 vd; R. J. Zwi Werblowsky, "Yahudi Mesihciliği", (çev. Ali Çoşkun), *Mesih'i Beklerken Mesihçi ve Millenarist Hareketler*, (nşr. Ali Çoşkun), İstanbul 2003, s.54; Yahudi inançları için ayrıca bkz., Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 1997, s.248 vd.

15 Ekrem Sarıkçıoğlu, *Dinlerde Mehdi Tasavvurları*, Samsun 1997, s.18.

16 E. Sarıkçıoğlu, Dinlerde Mehdi..., s.80.

17 Mesela bkz., Yoel, 1:15, 2:1; Yeşaya, 13:6, 9; Hezekiel, 30:3; Yeremya, 46:10.

18 Ali Rafet Özkan, *Fundamentalist Hıristiyanlık Yedinci Gün Adventizmi*, Ankara 1998, s.125 vd.

19 İsrael Shahak, Norton Mezvınsky, *İsrail'de Yahudi Fundemantalizmi*, (nşr. Mehmet Emin Dağ), İstanbul 2002, s.123 vd; Ali Rıza Bayzan, *Küresel Vaftiz*, İstanbul 2004, s.257 vd; Hasan Şafak, *Büyük Ortadoğu Projesi İsrail'in İmparatorluk Planı*, İstanbul 2006, s.109.

20 F. Buhl, "Kudüs", *İA VI*, Eskişehir 1997, s.953.

21 Jacques G. Ruelland, *Kutsal Savaşlar Tarihi*, (nşr. Teoman Tunçdoğan), İstanbul 2004, s.9.

22 Tensiye 7:1-5; Ayrıca bkz., J. G. Ruelland, a.g.e., s.16 vd.

antik dönemlerde herhangi bir Yahudi yönetici tarafından yönetilmiş olan ya da Kutsal Kitap'ta veya hahamlarca yapılmış Talmud'un yorumlarına göre Tanrı tarafından Yahudilere vaat edildiği söylenen topraklar, Yahudi devleti olduğu için bugün de mutlak surette İsrail'e ait olmalıdır. Mesela; Ben Gurion 1956 yılında Knesset oturumunda; İsrail'in Süveyş Savaşına girme gerekçesini Kutsal Kitap'ın çizmiş olduğu sınırlar içerisinde Davud ve Süleyman'ın krallıklarını yeniden kurmak olduğunu ifade etmiştir.[23]

İkinci şart ise 1967'deki Altı Gün Savaşlarında Kudüs'ün ele geçirilmesiyle tamamlanmıştır. Kudüs'ün Tapınak bölgesiyle tam olarak ele geçirilmesi hahamlarca Tanrı'nın açık bir işareti olarak yorumlandığından Yahudiler Süleyman Tapınağının yıkıldığı günden bu yana tuttukları matem orucunu, 1967 yılında bırakmışlardır. 1980 yılına gelindiğinde de Kudüs İsrail'in ebedi başkenti ilan edilmiştir.[24] Geriye bir tek tapınağın inşası kalmıştır.[25] Hal Lindsey'e göre de İsrail'in tarihsel dramasındaki en son rolünü oynamak üzere sahnenin tamamıyla hazır hale getirilmesi için yalnızca bir tek olay kalmıştır. O da antik tapınağın eski yeri üzerinde yeniden inşa edilmesidir. Musa'nın yasasına göre tapınağın inşa edilebileceği tek yer Moriah Dağı'dır. Daha önceki iki tapınağın yapıldığı yer de orasıdır.[26] Ancak günümüzde Süleyman Mabedinin eski yerinin tam üstünde duran Mescid-i Aksa[27] ve Kubbet-üs Sahra[28] adlı İslam dinince kutsal sayılan iki mabet bulunmaktadır. Radikal Yahudilere göre tapınağın yeniden inşa edilebilmesi için bu iki mabedin de yıkılması gerekmektedir. Oysa bu durum Dünya Müslümanlarına göre savaş sebebidir. Süleyman Mabedinin yapılmasının ardından Mesih'in gelmesi an meselesi olacaktır. İşte Mesih planının Müslümanlar ile Yahudileri aynı coğrafyada karşı karşıya getiren kehanetsel yönü buradadır.[29] Son dönemde yaşananlar ve Kudüs sokaklarını kana bulayan çatışmaların temel sebebi coğrafyanın dinî jeopolitiğinde gizlidir. Bilindiği gibi dinî merkez olarak Müslümanların ilk kıblesi Kudüs'tür. Hadis kaynaklarına göre İslam Peygamberi Hz.

---

23 Bkz., I. Shahak, a.g.e., s.30 vd.

24 İsmail Vural, *Evanjelizm Beyaz Saray'ın Gizli Dini*, İstanbul 2003, s.12.

25 Yahudilerin "Beytü'l-Makdis", "Süleyman Mabedi" dedikleri mabetten günümüze kalan "Batı Duvarı" kutsal kabul edilir. Dindar Yahudilerin bu kalıntı önündeki kederli ibadetlerine tanık olan Avrupalı gezginler söz konusu kalıntıya "Ağlama Duvarı" ismini vermişlerdir. [Bu konuda geniş bilgi için bkz., Hikmet Tanyu, "Ağlama Duvarı", *TDVİA I*, İstanbul 1988, s.474 vd; H. Tanyu, "Süleyman Mabedi", s.28 vd.] Bu duvar, Kudüs'ün doğu kesiminde Kubbetü's-Sahra'nın da bulunduğu Harem-i Şerif'in batı tarafında Tyropean Vadisi'nin kayalık tabanı üzerinde yer alır. Bkz., Galip Atasağun, *İlahi Dinlerde (Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam) Dini Semboller*, Konya 2002, s.61.

26 Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.90.

27 Bu konuda geniş bilgi için bkz., Nebi Bozkurt, "Mescid-i Aksa", *TDVİA XXIX*, Ankara 2004, s.268 vd.

28 Bu konuda geniş bilgi için bkz., Nebi Bozkurt, "Kubbetü's Sahre", *TDVİA XXVI*, Ankara 2002, s.304 vd.

29 H. Erdoğdu, a.g.e., s.425 vd.

Muhammed Miraç'a Mescid-i Aksa'dan yani eski Süleyman mabedinin yerinden yükselmiştir.[30]

Yahudilerin Tevrat'a dayanarak yaptıkları kehanete göre, yeniden bir tapınak inşa edilecek ancak bunu yapacak olanlar Hıristiyanlar değil, Ortodoks Yahudilerdir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Yahudilerin Tevrat'a göre, hayvan kurban edebilmeleri için Süleyman Mabet'inin olması şarttır. Onlar tapınak olmadan bu işi yapamazlar. Bu insanlar M.S. 70'e kadar hayvan kurban etme geleneğini devam ettiriyorlardı. Ancak tapınaklarının yıkılmasından sonra günümüze kadar geçen sürede kurban adetlerini yerine getiremediler. Yeniden tapınaklarını yaptıklarında Ortodoks Yahudiler koyun veya öküzleri, Tanrı'ya kurban olarak burada keseceklerdir. Daha da önemlisi şayet bu düşünce gerçekleşecek olursa yani Camii (Mescid-i Aksa) yıkılır, yerine de Süleyman mabedini tekrar inşa ederlerse böyle bir durum karşısında İslam Dünya'sı ile İsrail karşı karşıya gelecektir.[31]

Haham Shlomo Hacohen Aviner'e göre, sürgünlerin bir araya gelmesinin ve İsrail devletinin kurulmasının ana gayesi tapınağın inşa edilmesi içindir. Çünkü Tapınak, Mesih'in gelişinde piramidin zirve noktasıdır. İsrail'in Kudüs'ü askeri olarak kontrol altına aldığı tarih olan 1967'den bu yana birçoğu silahlı olmak üzere İsrailli hahamlar önderliğinde memur, asker ve din öğrenimi gören değişik kesimlerden oluşan Yahudi militanlar, Kudüs'ün kutsal İslami merkezlerine yönelik yüzden fazla saldırı girişiminde bulunmuşlardır.[32]

İsrail'in dış politikası kutsal metinlerin, tarihi iddiaların, jeopolitik gerçeklerin ve seçilmiş millet psikolojisinin örtüştüğü alan içerisinde yayılmacı bir stratejiyi hukukileştirmek amacına yönelmiştir.[33] Böylelikle

---

30 Bkz., Celaleddin el-Mahalli, Cellaleddin es-Suyuti, *Tefsirü'l Celaleyn*, (Pamuk Yayınları), İstanbul ?, s.256; Manevi açıdan üç büyük din için Kudüs'ün önemi büyüktür. Bu kutsal topraklara sahip olmak üç dine mensup devletlerin hayallerini süslemektedir. İsrail'in işgali altında bulunan Kudüs'ün Arap kesimi dünyadaki Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar için mukaddes yerleri içinde barındırdığından üç büyük din için de kutsal sayılır. [Bkz., F. Buhl, a.g.md., s.955; Bu konuda geniş bilgi için ayrıca bkz., Halit Erol, *Kudüs'ün Kutsallığı*, İstanbul 2002.] Halife Ömer, Kudüs'ü fethettiğinde Hıristiyanları kendi kiliselerinde serbestçe ibadet etmelerine müsaade etmiş ve Müslümanlar eski mabedin yalnız bir kısmından faydalanmışlarken, haçlılar Kudüs'teki bütün camileri kiliseye çevirmişlerdir. Bkz., F. Buhl, a.g.md., s.959.

31 G. Hallsell, a.g.e., s.81 vd; İsrail, doğrudan Mecid-i Aksa'ya karşı bir saldırıda bulunduğu takdirde, İslam ülkelerinin topyekûn tepki vereceğinden korktuğundan, tarihi kazı yapıyor bahanesiyle mabedi kendiliğinden çökecek bir hale getirmek için altını oyduğu iddiaları vardır. Amerikalı Evanjeliklerin de bu konuda İsraillilere destek verdiği bilinmektedir. Bkz., H. Erdoğdu, a.g.e., s.430 vd.

32 Bkz., Grace Hallsell, *Tanrıyı Kıyamete Zorlamak*, (nşr. Mustafa Acar-Hüsnü Özmen), Ankara 2003, s.86 vd; İsrail'de haftalık olarak çıkan "Voice of the Temple Mount" (Zeytin Dağı'nın Sesi) adlı gazetenin Web sitesinde hedeflerini Müslüman mabetlerinden kurtularak orada bir Yahudi tapınağının inşa edilmesi olduğunu vurgular. Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.85.

33 İsrail, yukarıda belirttiğimiz Türkiye topraklarının bir kısmını da kapsayan Doğu ve Kuzey sınırlarına ulaşmak için, vaat edilen topraklar içerisinde kalan Kürtlerin aslında Mu-

milli stratejisini dinî sembol ve kutsal metinlerdeki iddialara dayandıran İsrailli aşırı kanat temsilcileri, Fundamentalizm ve milliyetçiliğin kesiştiği bir siyasal kültür oluşturarak,[34] bahse konu olan coğrafya'da inanlıların dinî görevlerini yerine getirme gayreti içerisinde kurguladıkları stratejiyi, dinî jeopolitiğe dönüştürmüştür.

2- Hıristiyan Kutsal Metinlerinde Ortadoğu'nun Dinî Jeopolitiği

a- Haçlı Seferleri Döneminde Bölgenin Dinî Jeopolitiği

Piyer Lermit adlı bir şahıs Kudüs seyahatinde[35] İsa Mesih'in mezarının bulunduğu Kumame Kilisesinde uyumuş, rüyasında Mesih'i görmüştür. İsa Mesih, Piyer'e: "Piyer, aziz evladım, kalk! Git benim patriğime. Sana vazifeni anlatır bir mektup verecek. Memleketine git. Mukaddes mahallin sefaletini anlat. Kudüs'ü müşriklerin elinden almaları için Hıristiyanların kalbini galeyana getir!" demiştir. Piyer, Kudüs Patriğinden bir mektup alıp Papa'ya getirmiştir. O zamandan beri Haçlı Seferlerinin icrası için halka vaaz ve nasihat edilmeye başlanmıştır.[36] Bundan böyle Piyer Lermit, Haçlı Seferlerini başlatmak için Mesih tarafından memur edildiği görüşü halk arasında yayılarak meşhur olmuştur.[37]

Türklerin On birinci yüzyılda Kudüs'ü ele geçirdiği ve Konstantinopolis'i de tehdit etmeye başladığı dönemlerde Hıristiyan dünyasının geleceğini pek parlak görmeyen Papa II. Urbanus, ilk Haçlı Seferi'nin hazırlayanı ve düzenleyicisi olmuştur.[38] Papa Fransa'ya seyahati esnasında tertiplettiği Clermont Konsilinde vermiş olduğu bir vaazda[39] Doğu'ya sefer düzenlenmesi ve bu yürüyüşte kutsal toprakların merkezi durumundaki Kudüs'ü barbar Müslümanların elinden kurtarılmasını önerdi. Bu sefere katılan herkesin günahlarının affedileceğine dair Kilise adına söz

sevi oldukları propagandasını yaparak kendisiyle birlikte hareket etmelerini istemektedir. [Bkz., Erich Brauer-Raphael Patai, *Kürdistanlı Yahudiler*, (nşr. Fahriye Adsay), İstanbul 2005, s.19.] Daha da önemlisi İsrail kökenli şirketlerin bölgede tüm yasal engelleri aşarak yerli firmalarla ortaklık kurup toprak alımı yaptığı bilinmektedir. [Bkz., H. Taşkın, a.g.e., s.40 vd; Ayrıca bkz., *Aksiyon Dergisi*, S: 303, (23.09.2000), s.34 vd; *Sabah Gazetesi*, (12 Ekim 2000).] Günümüzde Türkiye'de görev yapan Protestan misyonerlere göre de Türkiye'nin doğusunun asıl sahipleri İsrailoğulları'dır. Yahudilerin ilk ataları bu bölgede yaşamıştır. Bu topraklar Türkler tarafından savaşla ve asimilasyonla alınmıştır. Yine onlara göre bir gün mutlaka bu topraklara gerçek sahipleri tekrar yerleşecektir. Bkz., İlker Çınar, *Şifre Çözüldü*, İstanbul 2005, s.30.

34 H. Erdoğdu, a.g.e., s.539.

35 Hıristiyanlıkta en önemli ziyaret yeri Kudüs'tür. Bkz., Ekrem Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, Isparta 2002, s.74.

36 Ahmet Refik Altınay, *Haçlılar (1095-1291)*, (nşr. Güray Kırpık), İstanbul 2007. s.39.

37 A. R. Altınay, a.g.e., s.49.

38 Papa Urbanus'un sefer hazırlıkları için bkz.. Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I*, (nşr. Fikret Işıltan), Ankara 1989, s.86 vd.

39 Papanın konuşma metni için bkz., J. G. Ruelland, a.g.e., s.69 vd.

verdi.[40] Kudüs Müslümanların elinde kalmaya devam ettiği sürece, Hıristiyanların orayı ziyaret ederek haç ibadetlerini hakkıyla yerine getirmeleri ve İsa Mesih'in tekrar gelip Tanrı'nın Krallığını tesis etmesi mümkün değildi. Bu nedenle Hıristiyanlar Kudüs'ü tekrar ele geçirmekle hem hac ibadetlerini daha kolay yerine getirecekler hem de Mesih'in gelişini kolaylaştırmış hatta çabuklaştırmış olacaklardı. Görüldüğü gibi Batı-Hıristiyanlarının Müslümanlara yönelik başlattığı haçlı seferlerinin temel sebebi tamamen dinîdir.[41] Haçlı Seferlerinin resmi nedeni, Müslümanların eline geçmiş kutsal yerleri kurtarmak, korumak ve Müslümanların Hıristiyan Avrupa üzerinde oluşturduğu tehdidi ortadan kaldırmaktı.[42] Papalık, kendi inançları çerçevesinde kutsal şehir Kudüs'ü barbar Müslümanların elinden kurtarmak için Haçlı Seferlerini düzenlemekle kalmadı, aynı zamanda Kilise olarak sefere katılan asker tarikatlarıyla ilk kez savaşın içinde yerini de aldı.[43]

Papa Urbanus ve Vatikan, bu söylem ve davranışıyla Hıristiyanlığın merkezi durumundaki Ortadoğu coğrafyasında kilise ve kutsal yerleri kurtarmayı amaçlayan bir askeri seferden daha çok, insanlara dinî sevap kazanma fırsatı veren bir hedef ve amaç ortaya koyarak, karşılığında cennet vaat edilen dinsizlerle savaş, Haçlı Seferlerinin ana nedeni oldu. Çünkü sefere katılan insanlar için kişisel amaç genel amaçtan daha ön planda bulunuyordu.[44] Bu savaşa katılan askerler, dinlerinin sunduğu ruhani ödülleri alacaktı.

Din-siyaset ilişkisi söz konusu olduğunda dünyevi gücün dinî inanç ve sembollerle meşrulaştırılması[45] tarihin her döneminde vaki olmuştur.[46] Dinî meşrulaştırma siyasi alanda yapılan çeşitli düzenlemelerin niçin öyle yapıldıkları hakkındaki tüm sorular için dinî cevap oluşturur. Dinî meşrulaştırmanın yaptığı şey, aslında toplumsal ve siyasal olarak tanımlanan realiteyi korumaktan ibarettir.[47]

Hıristiyan din adamlarının Kutsal Toprakları Müslümanlardan geri almak için ortaya koyduğu bu dinî semboller, uzun sure Avrupa'da gücünü kordu.[48] Öyle ki Hıristiyan inanlıların gözünde coğrafyanın dinî jeopolitiği,

---

40 A. Noth, a.g.e., s.147.
41 Mahmut Aydın, *Monologdan Diyaloğa*, Ankara 2001, s.44 vd.
42 J. G. Ruelland, a.g.e., s.65.
43 J. G. Ruelland, a.g.e., s.44.
44 A. Noth, a.g.e., s.170.
45 Tarihi ve toplumsal olaylar incelendiğinde dinin meşrulaştırma gücüyle pek çok savaşın, "Kutsal savaşlar" olarak haklılaştırıldığı ve sorumlulukların da, "Kutsal görevler" olarak benimsendiği görülür. Böylelikle güç, üstünlük ve egemenlik İlahi Krallığa [Tanrı Krallığı hakkında geniş bilgi için bkz., George Eldon Ladd, *A Theology of the New Testament*, USA, 1987, s.57 vd; Galip Atasağun, *Hıristiyanlıkta Kıyamet Alametleri ve Dünyanın Sonu*, Konya 2001, s.135 vd.] dönüşmüş olur. Bkz., B. Meredith McGuire, *Religion: The Social Context*, California, 1987, s.194.
46 Bryan S. Turner, *Religion and Social Theory*, London 1983, s.178.
47 Ejder Okumuş, *Dinin Meşrulaştırma Gücü*, İstanbul 2005, s.63.
48 *Hıristiyanlık Tarihi*, (nşr. Sibel Sel, Levent Kınran), (Yeni Yaşam Yayınları), İstanbul 2004, s.280 vd.

kutsal yerleri dinsizlerin elinde kurtarma karşılığında oluşturulan cennet stratejisiyle sonsuz kurtuluş ümidine dönüştü. Bu durum Ortaçağ Avrupa Hıristiyanlarının, birliğini ve dinî coşkusunu göstermesi açısından Ortadoğu'nun dinî jeopolitiğinin bu kez de Hıristiyan dünyasının gündemine girmesine çarpıcı bir örnektir.

b- Hıristiyanların Tevrat'a Yönelişi ve Evanjelik Grupların Bölgenin Dinî Jeopolitiğine Etkisi

Yahudi toprağına iman eski Hıristiyan öğretisinde var olmayan bir düşüncedir. Hz. İsa'yı çarmıha gerenlerin Yahudi olduğu inancı, Musevileri o zamana kadar kilisenin geleneksel düşmanı yapmıştır. Ancak reform hareketinin ardından Avrupalı Hıristiyanlar, Yahudileri çok daha fazla ilgi duymaya başlamış ve onlara yönelik bakış açılarını değiştirmişlerdir.[49] Bazı tarihçiler bu durumu Rönesans ve Reform hareketlerinin İbrani literatürüne olan ilgisine ve özellikle de Reformun Eski Ahit üzerindeki vurgusuna bağlamıştır. Reformun bu özelliği, Yahudiler üzerindeki ilgiyi artırmış ve bunun sonucu olarak da Yahudileşme hareketleri gösteren Protestan mezhebine ait bazı gruplar doğmuştur.[50] Yahudileşme hareketi gösteren Protestan grupların bundan böyle gündemlerini yoğun bir şekilde dünyanın geleceği işgal etmeye başlamış ve sonu an meselesi olan bir hayat düşündüklerinden, Yahudi geleneğinin karakterini taşıyan Messianizm ve Millenarianizm'e yönelmişlerdir.[51]

XIX. yüzyılda Protestan mezhebine mensup bazı inanlılar, Yahudilerin Tevrat'taki kehanete uygun olarak vaat edilmiş topraklara dönmeleri gerektiği fikrini teolojilerinin esası haline getirdi.[52] Buna göre Mesih'in ikinci gelişinin akabinde, Mesih ve ona tabi olanlar Kudüs'ten tüm milletleri idare edecektir. Böylece Evanjelik dinî gruplar, Eski Ahit'e bağlanarak, Mesih inancını ve Yahudilerin dünyayı idare hakkına sahip olduklarını kabul etmişlerdir.[53] Söz konusu Evanjelik gruplar, Kutsal Kitap'ın tamamen Tanrı'nın kendi isteklerini yazdırdığı sözlerden derleme olduğu düşüncesiyle referanslarını yalnızca Kutsal Kitap ile sınırlandırır.[54] Dinî tarihin, kültürel kökenini Yahudiler de gören ve İsa Mesih'e

---

49 Bu konuda geniş bilgi için bkz., Paul Krıwaczek, *Yahudi Medeniyeti*, (nşr. A. Belma Dehni), İstanbul 2007, s.247 vd.

50 Bu konuda geniş bilgi için bkz., İ. Vural, a.g.e., s.94 vd.

51 G. Hallsell, a.g.e., s.74.

52 Evanjelikler inanç açısından Yahudiliğe en yakın Hıristiyan cemaat diyebiliriz. 1973-1994 tarihleri arasındaki 21 yıllık sürede klasik Protestan Kiliseleri %14 ile %29 arasında cemaat kaybederken Kitab-ı Mukaddes'in yorumuna ağırlık veren ve Scofield İncil'ini referans alan muhafazakar bir görünüm arz eden (Episcopal Church % 14, United Methodist Church % 16, United Church of Christ % 20, Christian Church % 29) Evanjelik Kiliseler % 27 ile % 111 arasında cemaat kazanmıştır. [Bkz., İ. Vural, a.g.e., s.14.] Anketler, sayıları hızla artan çok sayıdaki Amerikalının bu inancı kabul ettiğini göstermektedir.

53 Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.76; H. Şafak, a.g.e., s.117.

54 Ali Erbaş, *Hıristiyanlıkta Reform ve Protestanlık Tarihi*, İstanbul 2007, s.127.

bağlamanın doğruluğunu onların tarihi serüvenleriyle temellendiren Protestan gruplar, Yahudileri yenidünya sisteminin önemli bir unsuru olarak görmüşlerdir.[55] Bu anlayışa göre Yahudiler, Yahudi oldukları ve Museviliği tatbik ettikleri için değil de, Hıristiyanların kurtuluşunda bir rolleri olduğu için "aziz" bir dost ilan edilmiştir.[56]

Evanjelizm'in lügat manası Kutsal Kitap'a dönmektir. İlk kez Protestan Reformu sırasında Luther ve onun tabileri için kullanılmıştır. Bugün Evanjelizm, Amerika'daki Hıristiyan kesimin muhafazakârlarını ifade etmektedir. XX. asrın başında ABD'deki Protestanlar arasında liberaller ve muhafazakârlar itilafı çıkmış, muhafazakârlar kendilerini önce "Fundamentalist" (köktenci),[57] sonra da Evanjelik olarak isimlendirmiştir.[58]

Evanjelik Hareketi oluşturan Protestan dinî grupları şöyle sıralamak mümkündür: Kuzey Baptistleri,[59] Metodistler,[60] Presbiteryenler,[61] Kongregasyonalistler,[62] Aşağı Kilise Episkopalyanları ve Mesih'in Şakirtleri'dir.[63]

"Scofield İncil"i bu tür inanç sahiplerinin en çok okuduğu İncil'dir. Çünkü diğer İnciller Yahudilerin tekrar Filistin'e dönebileceği kehanetinde bulunurken[64] Scofield bunu tamamen zorunlu olarak görür ve diğer açıklamalarda da aynı tavrı sürdürür.[65]

---

55 Nadim Macit, *İmparatorluk Politikalarında Teo-Stratejiler ve Türkiye*, Ankara 2008, s.270.

56 G. Hallsell, a.g.e., s.94.

57 Fundamentalizm terim olarak; Kutsal Kitap'a sıkı sıkıya bağlı olan ve Amerikan Protestanlığı içinde gelişen bir akım olup, kutsal kitap kritiğine ve tekâmülcü teorilere karşı gelişen bir harekettir. Bkz., A. R. Özkan, *Fundamentalist Hıristiyanlık...*, s.9; Bu konuda daha geniş bilgi için bkz., Ş. Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s.134; Ayrıca bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.145.

58 İ. Vural, a.g.e., s.9 vd; H. Şafak, a.g.e., s.120.

59 En büyük Protestan kiliselerinden birisidir. Bunların kökenlerini John Smyth'e kadar götürmek mümkündür. Bkz., E. Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler...*, s.389 vd; Ş. Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s.58.

60 Metodistler sayısal bakımdan az olsalar da özellikle ABD'nin iç politikasında ve dünya siyasetinde önemli etkiye sahiptirler. John Wesley'in XVIII. yüzyılda ortaya çıkan ilk Evanjelistlerden olması, Metodist hareketin bu dönemde Evanjelik hareketin başta gelen akımlarından olmasını sağlamıştır. Bkz., E. Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler...*, s.391; Ayrıca Metodist Kilisesi hakkında geniş bilgi için bkz., Bayram Polat, *Evanjelik Bir Hareket Metodist Kilisesi*, İstanbul 2008.

61 Erken dönemlerde Filistin'de Yahudi sinagogları tarzında düzenlenen ve bir yaşlılar kurulunun yönetiminde olan Hıristiyan kilise sistemi. Bkz., G. Tümer, A. Küçük, a.g.e., s.318; Ş. Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s.310; Orhan Hançerlioğlu, *Dünya İnançları Sözlüğü*, İstanbul 2004, s.417.

62 Avrupa'da Protestan eğilimli kiliselerin çoğalmasından sonra Protestan kiliseleri ve cemaatleri kendi problemlerini kendi organlarının çözmesine karar vermiştir. İşte bu karar "Kongregasyonalizm" akımının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bkz., Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Konya 2005, s.407 vd.

63 Ali İsra Güngör, *Hıristiyanlıkta Evanjelik Hareket*, Ankara 2005, s.62 vd.

64 İsa Mesih'in Davud'un soyundan olduğunu gösteren Yeni Ahit'teki metinler için bkz., Vahiy, 22:16; Romalılar, 1:2-4; II. Timoteos, 2:8; Zaman içerisinde Matta İncil'inin son redaktesinden sorumlu kimseler, Mesih'in "Davud Oğlu"yla özdeşleştirilmesi gerektiğinden kendi mesiyanik statüsünü yasallaştırmak için onun Davud soyundan

Evanjelik teoloji, Martin Luther ile başlayan büyük dönüşümün, Hıristiyanlık içerisinde Yahudiliği referans alan Püriten[66] anlayışın şüphesiz bir devamıdır. Evanjelikler de tüm bu kehanetleri aynı Yahudiler gibi yorumlamakta, kehanetlerin gerçekleşmesi ile birlikte Mesih'in geleceğine inanmakta ve kehanetleri gerçekleştirmeleri için Yahudilere her türlü desteği vermeleri gerektiğini düşünmektedir.[67] Hıristiyanları Yahudilere karşı tavır değiştirmeye iten en önemli olay ise Yahudilerin II. Dünya Savaşı'nın hemen akabinde kutsal topraklarda bir İsrail devleti kurmuş olmalarıdır.[68] Tarihe ait her şeyi Kutsal Kitap temelinde yorumlayan (dispensasyonalizm) düşünce, pek çok Fundamentalist'i ve Evanjeliği İsrail Devleti sempatizanı yapmıştır. Çünkü İsrail'in varlığı, Mesih'in tekrar gelişi ile ilgili kehanetlerin gerçekleşmesi olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur.[69]

b1- Evanjelizm'in İnanç Esasları

Fundamentalist ve Evanjelikleri diğer Hıristiyanlardan ayıran en belirgin özellik Mesih'in ikinci gelişiyle ilgili fikirlerdir. Onlara göre İsa Mesih, görkemli bir şekilde yeryüzüne tekrar geleceğini önceden haber vermiştir. Mesih'in ikinci defa gelişiyle ilgili Yeni Ahit'te pek çok referans vardır.[70] Ancak İsa Mesih'in dünyaya dönebilmesi onun gelişini tamamlayacak alametlerin yeryüzünde gerçekleşmesine bağlıdır. Bunlar;

1- Yahudilerin Filistin'e geri dönmesi

2- İsrail devletinin kurulması

3- İsrailoğulları dâhil dünyanın tüm uluslarına İncil'in vaaz edilmesi; Evanjelikler son yıllarda misyonerlik faaliyetlerine oldukça hız vermişlerdir. Katolik olan Güney Amerika'da bile Evanjelik Kilisesi ve misyonları kurulmuştur. Güney Amerika ülkelerinde Katoliklikten Protestan anlayışın radikal kanadı olan Evanjelizm'e dönüş yaşanmaktadır. Evanjelik misyonerliğin daha çarpıcı bir örneği de; ABD başkanı W. Bush'un da oldukça önemsediği "Southern Baptist Kilisesi" ve yine Bush'un İncil üzerine yemin ederek başkanlığı devraldığı, törende dua eden Franklin

---

geldiğini gösteren bir silsileyi İsa'ya temin etmeyi zorunlu gördüler. Bkz., R. J. Z. Werblowsky, a.g.m., s.54 vd.

65 Geniş bilgi için bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.58 vd.

66 İngiliz Protestanların XVI. yüzyılda oluşturduğu aşırı bir dinî hareket. Bkz., Ş. Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s.134; O. Hançerlioğlu, a.g.e., s.423.

67 İ. Vural, a.g.e., s.17.

68 Baki Adam, *Yahudilik ve Hıristiyanlık Açışından Diğer Dinler*, İstanbul 2002, s.130.

69 A. İ. Güngör, a.g.e., s.19.

70 İsa Mesih'in gelişini bildiren çok sayıdaki alametlerden bazıları için bkz., Matta, 24:1-48, Markos,13:1-37; Luka, 21:5-24; I. Timoteosa, 3:1-5; Vahiy, 1:18; I. Selaniklilere, 4:15-17; II. Selaniklilere, 1:9; II. Petrus, 1:16; I. Yuhanna, 2:28; Titus, 2:13; Yeni Ahit'te İsa Mesih'in dönüşü 319 defa zikredilmiştir. Bkz., A. R. Özkan, *Fundamentalist Hıristiyanlık...*, s.125 vd;

Graham adlı papazın liderliğini yaptığı, "Samaritan's Purse" adlı örgütün Irak'taki faaliyetleridir.[71]

4- Yedi yıl sürecek olan felaket dönemi (Tribulasyon);[72] bu dönemde Yahudiler ve diğer imanlılar zulüm göreceklerdir.[73] Vahiy kitap'ında sözü edilen Tanrı'nın gazapları, yedi mührün açılması, yedi borazanın çalması ve Tanrı'nın öfkesiyle dolu yedi tasın yeryüzüne boşaltılmasıyla gerçekleşecektir.[74] Bu dönem Rab'in Yahudi halkını ve onların Mesih'i reddetmesi konusunu ele alacağı yedi yıllık dönemdir. Sıkıntı döneminde Mesih'e dönenler, yeryüzündeki görkemli krallığa girmek için kurtulacak, o'nu reddedenler ise mahvolacaklardır. Sıkıntı döneminde büyük bir Yahudi grubu inançsızlık içinde İsrail'e dönecektir.[75] Aslında sıkıntı döneminin ilk üç buçuk yılı göreceli olarak hafif geçecektir.[76] Sıkıntının ortasında Yeruşalim'deki/Kudüs tapınağına yıkıcı iğrenç bir şey dikilecek ve insanların ona tapması istenecek aksi takdirde öldürüleceklerdir.[77]

5- Kiliseye iman edenlerin semaya (Cennet'e) yükseltilmesi; Kilise, Rab tarafından cennete götürülecektir. Kutsallar cennete alındıktan sonra, Rab Yahudilerle olan ilişkilerini yeniden başlatacaktır. Vahiy kitabının yedinci bölümünde ise Mesih'le bin yıllık döneme girecekler anlatılır. Buradaki mühürlenmiş 144 bin kişi Yahudi imanlılardır. Onların anıllarındaki mühür Tanrı'ya ait olduklarını gösterdiği gibi yedi yıl boyunca sağ kalmalarının da işaretidir. Beyaz kaftanlara bürünmüş kalabalık ise her ulustan, her halktan İsa Mesih'e iman eden topluluktur.[78] Bu kişiler şimdi Mesih'in Krallığına girmek üzeredirler.[79] Tanrı'nın sır olan tasarısı yedinci borazan[80] çaldığı zaman tamamlanacaktır.[81] Yedinci borazanın çalınması, büyük sıkıntının sona erdiğini ve Mesih'in egemenliğinin başladığını gösterir.[82] Bu dönemde ölen imanlılar, bin yıllık egemenliğin bereketlerini kaçırmayacaklardır. Mesih uğruna ve O'nun adıyla başkaları için yapılan her şey bol bol ödüllendirilecektir.[83]

---

71 İ. Vural, a.g.e., s.28 vd.

72 Mesih'in dönüşünden önce meydana gelecek olan Tirbulasyon'a işaret eden ayet için bkz., Matta, 24:9, 29; Konunun yorumu için ayrıca bkz., William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu Yeni Antlaşma Serisi I*, İstanbul 2002, s.152, 154.

73 Vahiy, 6:1-17.

74 Baki Adam, "Yuhanna'nın Vahyi ve Hıristiyan Tarihindeki Yansımaları", *Hıristiyanlık: Dünü, Bugünü ve Geleceği, Dinler Tarihi Araştırmaları III*, Ankara 2002, s.120; Olayların yorum ve detayları için ayrıca bkz., William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu Yeni Antlaşma Serisi III*, İstanbul 2003, s.571.

75 Bu dönüş için ayrıca bkz., Hezekiel, 36:24-25.

76 Bu konuya atfedilen başka bir ayet için bkz., Matta, 24:4-14.

77 W. MacDonald, a.g.e. III, s.586 vd.

78 W. MacDonald, a.g.e. III, s.591.

79 W. MacDonald, a.g.e. III, s.600.

80 Bkz., Vahiy, 11:15

81 Tanrı'nın sır olan tasarısı, kötülük yapanları cezalandırma ve oğlunun egemenliğini göstermesi anlamına gelir. Bkz., W. MacDonald, a.g.e. III, s.596.

82 W. MacDonald, a.g.e. III, s.597.

83 W. MacDonald, a.g.e. III, s.601.

6- İsa Mesih'in gelişi ve Armagedon savaşı; Altıncı tas boşaltılınca,[84] Doğudan gelen kralların İsrail ülkesine geçmesi için büyük Fırat Irmağı'nın suları kuruyacaktır.[85] Dünyanın orduları Armagedon denilen yerde toplanacaktır.[86] İsa Mesih bulutlarla yeryüzüne gelecektir.[87] O'nun gelişi ne yerel ne de görünmez bir şekilde olacak, çünkü herkes onu görecektir.[88] Şimdi Kuzu'nun (İsa Mesih) düğünü başlar. İnanlılar topluluğu yani Mesih'in gelini, kendini bu heyecanlı durum için hazırlar. Kuzu'nun düğün şölenine çağrılan herkes kutsanır. İnanlılar topluluğu göksel gelindir, davet edilen konuklar da kurtulanların tamamıdır.[89] Mesih kutsallarıyla birlikte beyaz bir atın üzerinde yeryüzüne gelir.[90] Ona ince ketene bürünmüş ve beyaz atlara binmiş olan gökteki ordular eşlik eder. Bu ordular kuşkusuz kutsallardan oluşur. Onun ağzında ulusları vuracak keskin bir kılıç vardır.[91] Mesih'in kaftanının ve kalçasının üzerinde "Kralların Kralı ve Rablerin Rabbi" yazısı vardır.[92] İsa Mesih en yüce yöneticidir. Diğerleri o'nun egemenliğine boyun eğmek zorundadır. Mesih egemenliğini kurmadan önce bütün düşmanlarını temizleyecektir. Canavar/Deccal egemenliğin Mesih'in eline geçmemesi için dünya kralları ve onların ordularıyla anlaşacaktır. Ancak yapılan savaşta Mesih'in ordusuna yenilecektir.[93] Bu savaşta göklerin sarsılması ve yeryüzünün yerinden oynaması[94] olarak belirtilen büyük yıkım bir nükleer savaş olarak yorumlanmaktadır. Yine bu savaşta Yahudilerin

---

84 Bkz., Vahiy, 16:12.

85 W. MacDonald, a.g.e. III, s.603.

86 Bkz., Vahiy, 16:16; W. MacDonald, a.g.e. III, s.604; Onlar, Kitab-ı Mukaddes'in bazı bölümlerini, İsrail'deki Megiddo Ovası'nda yapılacak olan son büyük savaşı önceden bildirdiği şeklinde yorumlamaktadır. Mezkûr savaş Kutsal Kitap'ta İbranice Armegeddon diye geçmektedir. Armageddon "Megiddo Tepesi" anlamına gelmektedir. Yani bu savaş bugünkü İsrail'deki Megiddo Ovası'nda gerçekleşecektir. Armagedon Yahudilerin bir millet olarak vaat edilmiş topraklarda yeniden bir araya gelmesinden sonra gerçekleşecektir. Milenyalist olarak adlandırılan bu mitsel doktrin diğer bazı kiliseler tarafından da kabul görmektedir. Bkz., İ. Vural, a.g.e., s.31; bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.143.

87 Mesih'in ikinci gelişine ait Baptistlerin inançları için ayrıca bkz., Ali Rafet Özkan, *Amerikan Evanjelikleri Baptistler*, İstanbul 2005, s.80 vd, 129 vd; Hıristiyan dünyasında Mesih'in ikinci gelişinin zamanı tartışmalıdır. Katolikler bu konuda Yeni Ahit'teki "o gün yahut o saat hakkında ne gökteki melekler ne de Oğul, Babadan başka kimse bir şey bilmez." [Bkz., Markos, 13:32.] sözünden hareketle kesin zamanın bilinemeyeceğini söyler. Protestanlar ise İsa Mesih'in "milenyum"dan önce mi yoksa sonra mı geleceği konusunda tartışmalıdır. Pek çok Evanjelik, Premilenyalist düşüncelerle, Yahudilerin kendi eski topraklarına geri dönmelerine özel bir ilgi göstermektedir. [Bkz., A. İ. Güngör, a.g.e., s.175 vd.] Bütün insanlar Hıristiyan yapılmadan Mesih'in geri dönmeyeceğine inanan Evanjelistler, etkin müjdecilik dedikleri faaliyetlerle bir nevi kıyametin gelişini hızlandırdıklarına inanmaktadır. Bkz., A. İ. Güngör, a.g.e., s.187 vd.

88 İsa Mesih'in ikinci gelişinde herkese görüneceğiyle ilgili başka bir tasvir için ayrıca bkz. Matta, 24:29-30.

89 W. MacDonald, a.g.e. III, s.607.

90 Vahiy, 19:11; Mesih'in gelişi için ayrıca bkz., Vahiy, 22:7, 12, 20.

91 Vahiy, 19:15.

92 Vahiy, 19:16.

93 W. MacDonald, a.g.e. III, s.608.

94 Yeşaya, 13:13-14.

üçte ikisi yok olacak. Tüm ülke (İsrail) viran hale gelecektir.[95] Bu dönemde sıkıntı bitecek ve Babil yargılanacaktır.[96]

7- İsa Mesih'in Krallığı; Şeytan'ın bin yıl başlamadan önce kontrol altına alınması için, elinde dipsiz derinliklerin anahtarı bulunan bir melek gökten inerek, Şeytanı bin yıl için bağlayacaktır.[97] Şeytan oradan çıkıp bir daha ulusları saptırmasın diye giriş mühürlenecektir. Gerçek imanlılar Tanrı'nın ve Mesih'in kâhinleri olacak, onunla birlikte bin yıl egemenlik sürecektir.[98]

O'nun yeryüzündeki egemenliği, büyük beyaz bir tahtın önündeki yargılanma ve sonsuzlukla ilgilidir.[99] Deccal ve ordusunu yenen Mesih, Krallığını Kudüs'te kuracaktır. Krallık Yahudiler tarafından yönetilecek. Mesih'in ilk gelişinde O'na bağlanmayıp yanlış yola giren Yahudiler, bu defa İsa Mesih'e iman ederek Hıristiyanlığa dönüş yapacaktır. Bu dönem barış içerisinde bin yıl sürecektir. Bin yıl tamamlanınca Şeytan atıldığı zindandan serbest bırakılacak, Mesih'e düşman olan ulusları saptırmak için dört bir tarafa gidecektir. İblis, günahkâr isyancılardan oluşan bir ordu topladıktan sonra sevilen kent Kudüs'e doğru ilerleyecektir. Ancak gökten yağan ateş onları yakıp yok edecektir.[100] Bundan sonra Şeytan ve iman etmeyenlerin yargılanma dönemi başlayacaktır. Bu yargılamada bir kimsenin adının yaşam kitabında yazılı olup, olmaması belirleyici faktör olacaktır. Yeni gök ve yeni yeryüzünde İsa Mesih inanlılarıyla yaşayacaktır. Artık ölüm olmadığı gibi ne yas ne ağlama ne de ıstırap olmayacaktır. Burada da inanlılar topluluğu içerisinde İsrail ve diğer uluslar arasındaki frak devam edecektir.[101]

---

95 Yeremya, 4:23-24.

96 İncil'in bu ifadesini bazı siyaset yorumcuları, Babil'in bugünkü Irak topraklarında kalmasından dolayı ABD'nin Irak operasyonunu bununla ilintilendirir.

97 Vahiy, 20:2; Bu konuda ayrıca bkz., Matta, 12:29.

98 W. MacDonald, a.g.e. III, s.609; Milenyumcular da İsa'nın ikinci gelişinin binyılın başlangıcını göstereceğini, artık bu dünya ile yenidünya arasında bir engel kalmayacağını ve hiçbir kargaşanın yaşanmayacağına inanır. Bkz., Hillel Schwartz, "Millenarianism (Binyılcılık)", (çev. Ali Çoşkun), *Mesih'i Beklerken Mesihçi ve Millenarist Hareketler*, (nşr. Ali Çoşkun), İstanbul 2003, s.103 vd; Amerika'da Binyılcılık hareketinin gelişmesi için ayrıca bkz., Bryan Wilson, *Dini Mezhepler*, (nşr. Ali İhsan Yitik, Bülent Ünal), İstanbul 2004, s.119 vd.

99 W. MacDonald, a.g.e. III, s.571.

100 W. MacDonald, a.g.e. III, s.610.

101 W. MacDonald, a.g.e. III, s.611; İnanlılar topluluğu ile İsrail arasındaki farkı daima göz önünde tutmak gerekir. İnanlılar topluluğu, ruhsal bereketlerle bereketlenen ve Mesih'in yüceliğini O'nun gelini olarak paylaşmaya çağrılan göksel bir halktır. İsrail ise Tanrı'nın İsrail ülkesini vaat ettiği yeryüzündeki eski halkı, Mesih'in yönetimi altında olan yeryüzündeki krallığıdır. [Bkz., W. MacDonald, a.g.e. III, s.572.] Yine başka bir görüşe göre de İsrailoğulları'nın, kutsallık aracılığıyla diğer uluslardan farklı bir ulus olması Tanrı'nın isteği idi. Ama İsrail halkı çevrelerindeki tanrısız ulusların günahlı yollarına uydular. Bundan dolayı İsrail geçici olarak Tanrı'nın kutsal ulusu olmaktan çıkartılarak, yerine Tanrı'nın şimdiki kutsal ulusu olan imanlılar getirilecektir. Bkz., W. MacDonald, a.g.e. III, s.421; Ayrıca bkz., I. Petrus, 2:9; Efesliler, 1:4.

Özellikle günümüzde ABD'de yaşayan dinî ve muhafazakâr gruplar Mesih'in yeryüzüne inişinin alametleri sayılan birçok olayın Kudüs'te gerçekleşeceğine inanmaktadır. Dünyanın geleceğinde Kudüs; Mesih'in Krallığı için giriş kapısı olacaktır. Başka bir deyişle dünyanın geleceğine dair olayların ortaya çıkışı, sürdürülmesi ve Dünya Krallığının gerçekleştirileceği mekân Kudüs'tür. Dünya'nın sonunun geldiğini savunan bütün köktenci ve radikal Hıristiyan grupların Kudüs üzerinden şekillenen dinî görüşleri anılan ittifakın teolojik ilkeleridir.[102] Büyük Ortadoğu Projesine dinî boyuttan bakıldığında Amerikan-İsrail ittifakının çok köklü bir dinî temele oturduğu görülecektir.

b2- Evanjelik Grupların Kutsal Kitap Çerçevesinde Dünya'ya Bakışı

Evanjelik grupların bireysel dindarlığa yaptıkları vurgu, dinî yaşamın sosyal ve siyasi hayatla yakın ilişkisine inanmaları ve kutsal kitabı dinde temel referans olarak almalarının yanında Mesihçi, Binyılcı ve Yeniden Doğuşçu düşünceleriyle Evanjelik Hıristiyanlar, Fundamentalist düşünce yapılarıyla ve dünyadaki etkinlikleriyle geleneksel Katolikler, Ortodokslar ve Protestanlardan ayrılır.[103]

Kutsal kitap doktrini ve anlayışı konusunda Evanjelik dinî grupları genel Protestan görüşten ayıran nokta ise onların Kutsal Kitap'a verdikleri önemdir. Kutsal metinler, Tanrı'nın ilahi olarak ilhamla kaydedilmiş sözleridir. Onlara göre ilham mekanik bir dikte değildir. Daha ziyade Kutsal Ruh, çeşitli Kutsal Kitap yazarlarını kelimelerini ve anlamlarını seçmede, konularını yazarken yer ve zamanlarını seçmede rehberlik yapmıştır. Bundan dolayı kutsal metinler yanılmaz, iman ve ibadette otorite rehber olarak görülür.[104]

XX. yüzyılda Yahudilerin Filistin'i fethetmeleri, kıyametin yaklaştığına dair en önemli olaydır. Yahudi topluluklarının büyük bölümüne göre, asırlardır süren sürgünden sonra başlangıçta vaat edilmiş topraklara dönerek, Davud ve Süleyman'ın hükümdarlığının devamı olan bir Yahudi iktidarının kurulmuş olması kutsal tarihin yeniden işlemesi anlamına gelmektedir.[105] Fundamentalist Protestan anlayışa göre Mesih'in gelmesinin ön şartlarından biri de diaspora Yahudilerinin vaat edilen kutsal topraklara dönmesi ve Hıristiyanlaştırılmasıdır.[106] Bundan dolayı yeni dönemde İsa'nın Yahudiliğine vurgu yapmak ön plana çıkmıştır. İsa'nın bir Yahudi olduğu,

---

102 N. Macit, a.g.e., s.269.
103 Şinasi Gündüz, *Küresel Sorunlar ve Din*, Ankara 2005, s.71.
104 A. İ. Güngör, a.g.e., s.116 vd.
105 Georges Corm, *21. Yüzyılda Din Sorunu*, (nşr. Şule Sönmez), İstanbul 2008, s.179.
106 Baki Adam, "Dinler Arası Diyalog", *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul 2000, s.193; Ayrıca bkz., Romalılar, 11:25-26.

ona inanmakla Yahudilikten çıkılmayacağı aksine Yahudiliklerini tamamlayacağı söylemi, yeni bir yaklaşım tarzıdır.[107]

Evanjelikler neşrettikleri çok sayıda dergi ve gazetelerle, televizyon ve radyo yayınlarıyla başta Amerikan Kongresi ve Beyaz Saray olmak üzere Amerikan toplumu üzerinde oldukça etkilidir. Daha da önemlisi Evanjelikler Yahudi teşkilatları gibi İsrail taraftarı olmayan insanların yüksek kademelere seçilmesine engel olmaktadır. Örneğin Jerry Falwell, bu gerçeği İsrail'de yapmış olduğu bir konuşmada şöyle ifade eder. "İsrail taraftarı olmayan hiçbir aydın Amerikan Kongresi'ne seçilemeyeceği günler yakındır." Falwell başka bir konuşmasının sonunda da "Tanrı, kendisi için kıymetli olanı (İsrail'i) desteklediğimiz için Amerika'yı kutsamıştır."[108] Diyerek inançları açısından İsrail'in bulunduğu coğrafyanın ne anlama geldiğini vurgulamıştır.

Dale göre, ABD'de yayın yapan bin Hıristiyan radyo ve 100 Hıristiyan televizyonunda 80 bin Fundamentalist papaz program yapmaktadır. Bu papazların büyük bir çoğunluğu "Scofield İncil"ine göre vaaz etmektedir.[109] Her on Amerikan kilisesinden en az birisi bu inanca bağlıdır. Yine Dale göre Bugün Hıristiyanlık içerisinde en hızlı gelişen dinî hareket de budur.[110]

Rice Üniversitesi Sosyoloji Profesörü William Martin'e göre Evanjelizm, bugün yaklaşık her dört Amerikan yetişkininden birini bünyesinde barındırmaktadır.[111] Yine Martin'e göre, yabancı memleketlerde faaliyette bulunan Protestan misyonerlerin yaklaşık % 90'nı Fundamentalistler ve Evanjeliklerden oluşmaktadır.[112]

Evanjeliklerin, kutsal topraklara yönelik propaganda metotlarından birisi de İsrail'e düzenlenen inanç turizmidir. Bu seyahatleri 1970'lerden bu yana İsrail Turizm Bakanlığı, Amerikan Hıristiyan lobisini etkilemek için "İncil Toprakları Turu" adı altında teşvik etmektedir.[113] Böylelikle geziye

---

107 Baki Adam, "Yahudiliğin Misyonerlik Anlayışı", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, (nşr. Ömer Faruk Harman), İstanbul 2005, s.306 vd.

108 Bkz., H. Şafak, a.g.e., s.122; İ. Vural, a.g.e., s.77.

109 Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.64; Bu gerçeği Georges Corm'da şöyle belirtir. ABD'de, Yahudilerin vaat edilmiş ülkeye dönüşünün hemen sonrasına denk düşen Mesih'in gelişini hızlandırmak için Fundamentalizme çağıran tele-vaizler hızla çoğalmaktadır. Bkz., G. Corm, a.g.e., s.190.

110 Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.16; John Gren, Akron Üniversitesi tarafından yapılan 1996 tarihli Din ve Siyaset Anketinde; Hıristiyan yetişkinlerin %31'nin dünyanın bir Armagedon savaşında son bulacağı inancına katıldığını veya buna kuvvetle inandığını ortaya koymuştur. Bu durum başka bir ifadeyle 62 milyon Amerikalının söz konusu inanç sistemini kabul ettiğini gösterir. [Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.32; Başka bir değerlendirme için bkz., A. R. Bayzan, a.g.e., s.255 vd.] 1998 yılına gelindiğinde Time Dergisinin yapmış olduğu bir ankette; Amerikalıların yarısından fazlası (%51), insanın kendi eliyle ürettiği felaketin (Armagedon'da yaşanacak bir nükleer savaş) medeniyeti yok edeceğine inandığını belirtir. Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.14; İ. Vural, a.g.e., s.13.

111 Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.19.

112 Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.57.

113 İ. Vural, a.g.e., s.79.

katılan insanların gözünde söz konusu coğrafya İsrailli rehberler eşliğinde bir kez daha kutsallaştırılarak,[114] Yahudi coğrafyasının dinî jeopolitiği zihinlerde daha kalıcı bir hale getirilmektedir.

Dönemin Amerikan başkanı Jimmy Carter, İsrail'in kuruluşunu (1948) İncil'in kehanetinin gerçekleştiği şekilde yorumlamış[115] ve "İsrail'i üzeceğime politik hayatıma son vermeyi tercih ederim." diyerek İsrail'e ve kutsal topraklara olan inancını ifade etmiştir.[116] Yine Carter, New Jersey'deki Elisabeth Sinagog'unda Yahudilere yaptığı konuşmada "İsrail'in ayakta kalması siyasete bağlı değildir. Bu ahlaki bir ödevdir."[117] Şeklindeki ifadesiyle Evanjelik inanç dünyasının kurguladığı stratejiyi ortaya koymuştur.

Kendisi bir Fundamentalist Protestan olan Bill Clinton ve eşi Hillary, İsrail'e yaptıkları gezide Filistin topraklarında Hıristiyan inancına göre kutsal sayılan pek çok yer ve mabet olmasına rağmen hiçbirisini ziyaret etmediği gibi dinî törenlere de katılmamıştır. Buna karşılık Clinton çifti Yahudi dinî törenlerine büyük bir içtenlikle iştirak etmiştir. Başkan kafasına kutsal takke "Kippa'yı" takarak Kudüs sokaklarında gezmiştir. Eşi Hillary ise ünlü ağlama duvarına giderek, Yahudilerde adet olduğu üzere duvarın taşları arasına üzerine dua yazdığı bir kâğıt parçasını sıkıştırmıştır.[118]

ABD'nin bir dönem başkanlığını yapan Reagan bir konuşmasında Dünya'nın geleceği için şöyle der. Aşikâr ki Eski Ahit'teki peygamberlere ve Armagedon'la ilgili önceden haber verilmiş alametlere geri dönüp baktığınızda acaba olacakları görecek nesil biz miyiz diye düşünüyorum. İnanın bana bu kehanetler açık bir şekilde yaşamakta olduğumuz şu günleri tasvir ediyor.[119] Aynı gerekçeyle Irak'ı işgal eden başkan Bush da bu savaşta kendisinin özel olarak görevlendirildiğini belirterek bu hareketin yeni bir "Haçlı Seferi" olduğunu vurgulamıştır.[120] Yine Bush, dine verdiği önem

---

114 Fransız coğrafyacı Roger Brunet'in belirttiği gibi bireysel ve sosyal imgelem ortamdan çok etkilenir. Kişi çocukluk ortamlarını, gezilen yerleri, öğrenilen mekânları sahiplenir. Bilgisizliğin boşluklarını doldurur ve hatta bizi umutlandıran ya da korkutan dünyalar yaratır. Kısacası bireysel ve kolektif imgelem yaşanan mekânın kimi zaman dindışı, çoğu zamanda kutsal tasarımlarını üretir ya da kopyalar. Bkz., A. Defay, a.g.e., s.45.

115 Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.76.

116 Bkz., A. Vatandaş, a.g.e., s.35.

117 Bkz., İ. Vural, a.g.e., s.34.

118 Bkz., İ. Vural, a.g.e., s.41.

119 Bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.33; Yine aynı şekilde Başkan Bush'a yakınlığı ile tanınan Protestan misyoner Jerry Falwell'de Kıyamet Savaşı'nın yakın olduğunu şu sözleriyle ifade eder. "Armagedon bir gerçektir, acı bir gerçek. Biz son neslin bir parçasıyız. Bütün tarih zirveye ulaşıyor. Çocuklarımın ömrünün sonuna kadar yaşayacaklarını sanmıyorum. Armagedon'da son çatışma olacak ve sonra Tanrı evreni yok edecek. Milyarlarca insan topyekûn yok olacaktır." Bkz., A. R. Bayzan, a.g.e., s.249; ABD'de başkanlık seçimleri sırasında başkan Reagan'da Falwell'in aktif desteğini almıştır. Bkz., A. R. Bayzan, a.g.e., s.278.

120 Ş. Gündüz, *Küresel Sorunlar...*, s.29; Evanjelik bir ailede yetişen Regan, Evanjelik teolojisinin temelinde yer alan Seçilmiş Halk, Mesih, Vaat edilmiş topraklar gibi kavramlara olan inancına hayatı boyunca sadık kaldığı ve etrafındaki kişilerle bunları anlattığı bilin-

çerçevesinde Beyaz Saray'da "İnanç Temelli Toplum Girişimi" adlı bir ofis kurduğunu, fonlardan dinî kurumlara aktarılacak paranın 10 yıl içerisinde 24 milyar dolar olarak belirlendiğini söylemiştir.[121]

ABD'yi yöneten her iki parti ve özellikle de Cumhuriyetçi Parti, Protestan köktenci dünya görüşünü kendisine rehber edindiğini resmen açıklamıştır. Bu ülkede yer alan düşünce kuruluşlarının büyük bir bölümü de Protestan'dır. Öyle ki, ABD'deki yönetici ve kuruluşlar köklere dönüş adı altında Dünya Krallığına ulaşmanın yolunu Hıristiyan-Yahudi diyalogunda aramaktadır. İsrail'in bütün yaptıklarını Tanrı'nın fiili gören bu anlayış, dünyanın haritasını Kutsal Kitabın şifreli diliyle okumaktadır.[122] Özellikle son dönemlerde görev yapan Amerikan başkanlarının her biri seçilmesini Amerikan muhafazakârların iktidar ayaklarından biri olan Evanjeliklere borçlu olduğundan bu dinî grupların gelişmesi için ellerindeki bütün imkânları seferber etmişlerdir.[123] ABD bunlara göre dünyanın en güçlü ülkesi olduğu için Hıristiyanlığı temsil etmektedir. Ayrıca teolojik açıdan her Hıristiyan İsrail'i desteklemelidir. Eğer Hıristiyanlığı temsil eden bu güç İsrail'i koruyamaz ise Tanrı nezdinde itibarını kayıp edecektir.[124]

Nitekim son çeyrek asırda ABD, kendisinin ahir zamanda yaşadığına ve kıyametin kendi yönetiminde kopacağına inanan başkanlar tarafından idare edilmektedir.[125] Öyle ki bu Mesihçi ve Milenyarist başkanlar ve diğer yöneticiler, yaklaşmakta olduğuna inandıkları Mesih'in gelişine hazırlıklı olmak ve layıkıyla onun yanında yer alabilmek için maddi ve manevi hazırlık yapmaktadır.[126] ABD'nin İsrail'e vermiş olduğu destek somut ayrıntılar göz önüne alındığında Amerika'nın emperyalist çıkarlarıyla açıklanamaz. Amerikan yönetiminin Ortadoğu politikalarını izah edebilmek için, ABD'deki örgütlü Yahudi topluluğunun ve Evanjelik grupların sahip olduğu gücü mutlaka hesaba katmak gerekir.[127]

Başta ABD olmak üzere dünyanın dört bir tarafındaki çeşitli Hıristiyan grupların, özellikle de Evanjeliklerin dünyanın sonuna ilişkin kutsal metinlerde anlatılan bu olayların olmasının an meselesi olduğuna inandıkları ve bunların önemli bir bölümünün bu hadiseleri kendi yaşamları esnasında görecekleri beklentisini taşıdıkları da bilinmektedir.[128] Bu beklentinin altında yatan en güçlü neden Mesih'in gelişiyle birlikte, o sırada

mektedir. Bkz., İ. Vural, a.g.e., s.38; Bu konuda geniş bilgi için ayrıca bkz., G. Hallsell, a.g.e., s.125.

121 Kemal Evcioğlu, *Amerika Birleşik Devletlerinin Büyük Ortadoğu Projesi*, İzmir 2007, s.214; A. R. Bayzan, a.g.e., s.276.

122 N. Macit, a.g.e., s.145.

123 G. Corm, a.g.e., s.44.

124 G. Hallsell, a.g.e., s.114.

125 Bkz., N. Macit, a.g.e., s.411 vd.

126 Şinasi Gündüz, *Şiddet ve Sevgi İkileminde Hıristiyanlık*, İstanbul 2006, s.45.

127 I. Shahak, a.g.e., s.178

128 Ş. Gündüz, *Küresel Sorunlar...*, s.40; Ş. Gündüz, *Şiddet ve Sevgi...*, s.44.

hayatta olan Hıristiyanların hiç ölmeden dünyevi ölümlülük giysilerinden sıyrılarak ölümsüzlük niteliğine kavuşacakları inancıdır.[129]

Sonuç olarak ABD'deki Hıristiyanların % 31, dünyanın Armagedon Savaşıyla son bulacağına ve bunların önemli bir kısmı da kendi yaşamları esnasında bu olayların gerçekleşeceğine inanmaktadır. Görüldüğü üzere kendilerini dindar ve muhafazakâr olarak tanımlayan dinî hareketler, beslendikleri dinî metinlerden esinlenerek inançları doğrultusunda kutsallaştırdıkları coğrafyayı geleceğe hazırlamak için yeniden şekillendirmek arzusuyla kendilerini görevli saymaktadır. Nitekim bu düşünceye sahip olan ABD başkanları ve üst düzey yönetici durumundaki inanlıların, devletin gücünü de arkasına alarak geliştirdikleri dinî, fikri, kültürel, sosyal ve politik stratejilerle kurguladıkları Ortadoğu'nun dinî jeopolitiği, uluslararası ilişkiler boyutunda dünya'yı bir çıkmaza sokarak Samuel Huntington'un ifadesiyle medeniyetler çatışmasına doğru sürüklemektedir. Bu kurumsallaşmış düşünce ve kurguların yeni başkan Obama döneminde de Amerikan dış politikasını etkileyeceği muhakkaktır.

BİBLİYOGRAFYA

ADAM, Baki, "Dinler Arası Diyalog", *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul 2000.

________, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açışından Diğer Dinler, İstanbul 2002.

________, "Yuhanna'nın Vahyi ve Hıristiyan Tarihindeki Yansımaları", *Hıristiyanlık: Dünü, Bugünü ve Geleceği, Dinler Tarihi Araştırmaları III*, Ankara 2002.

________, "Yahudiliğin Misyonerlik Anlayışı", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, (nşr. Ömer Faruk Harman), İstanbul 2005.

ALTINAY, Ahmet Refik, *Haçlılar (1095-1291)*, (nşr. Güray Kırpık), İstanbul 2007.

AKSİYON DERGİSİ, S: 303, (23.09.2000).

ATASAĞUN, Galip, *Hıristiyanlıkta Kıyamet Alametleri ve Dünyanın Sonu*, Konya 2001.

________, *İlahi Dinlerde (Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam) Dini Semboller*, Konya 2002.

AYDIN, Fuat, *Yahudilik*, İstanbul 2004.

AYDIN, Mahmut, *Monologdan Diyaloga*, Ankara 2001.

AYDIN, Mehmet, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Konya 2005.

________, *Din Fenomeni*, Konya 1995.

BAYZAN, Ali Rıza, *Küresel Vaftiz*, İstanbul 2004.

BOZKURT, Nebi, "Kubbetü's Sahre", *TDVİA XXVI*, Ankara 2002.

---

[129] Bkz., Filipililer, 3:21; Bu konuda geniş bilgi için ayrıca bkz., William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu Yeni Antlaşma Serisi II*, İstanbul 2002, s.587.

_______, "Mescid-i Aksa", *TDVİA XXIX*, Ankara 2004.

BRAUER, Erich -Raphael Patai, *Kürdistanlı Yahudiler*, (nşr. Fahriye Adsay), İstanbul 2005.

BUHL, F., "Kudüs", *İA VI*, Eskişehir 1997.

CORM, Georges, *21. Yüzyılda Din Sorunu*, (nşr. Şule Sönmez), İstanbul 2008.

ÇELEBİ, Ahmet, *Yahudilik*, (nşr. M. Büyük Çınar, Ö. Faruk Harman), İstanbul 1978.

ÇINAR, İlker, *Şifre Çözüldü*, İstanbul 2005.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul 2001.

EL-MAHALLİ, Celaleddin, Cellaleddin es-Suyuti, *Tefsirü'l Celaleyn*. (Pamuk Yayınları), İstanbul ?.

ERBAŞ, Ali, *Hıristiyanlıkta Reform ve Protestanlık Tarihi*, İstanbul 2007.

ERDOĞDU, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, İstanbul 2005.

EROL, Halit, *Kudüs'ün Kutsallığı*, İstanbul 2002.

EVCİOĞLU Kemal, *Amerika Birleşik Devletlerinin Büyük Ortadoğu Projesi*, İzmir 2007.

GÖNLÜBOL, Mehmet, *Uluslar arası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, Ankara 1978.

GÜÇ Ahmet, *Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban*, İstanbul 2003.

GÜNDÜZ, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara 1998.

_______, *Küresel Sorunlar ve Din*, Ankara 2005.

_______, *Şiddet ve Sevgi İkileminde Hıristiyanlık*, İstanbul 2006.

GÜNGÖR, Ali İsra, *Hıristiyanlıkta Evanjelik Hareket*, Ankara 2005.

HALLSELL, Grace, *Tanrıyı Kıyamete Zorlamak*, (nşr. Mustafa Acar-Hüsnü Özmen), Ankara 2003.

HANÇERLİOĞLU, Orhan, *Dünya İnançları Sözlüğü*, İstanbul 2004.

HIRİSTİYANLIK TARİHİ, (nşr. Sibel Sel, Levent Kınran), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2004.

İLHAN, Suat, *Jeopolitik Duyarlılık*, Ankara 1989.

KARABULUT, Bilal, *Strateji Jeostrateji Jeopolitik*, Ankara 2005.

KİTAB-I MUKADDES.

KRIWACZEK, Paul, *Yahudi Medeniyeti*, (nşr. A. Belma Dehni), İstanbul 2007.

KURT, Ali Osman, *Erken Dönem Yahudi Tarihi*, İstanbul 2007.

KÜÇÜK, Abdurrahman, *Dönmeler Tarihi*, Ankara 1990.

LADD, George Eldon, *A Theology of the New Testament*, USA, 1987.

MACDONALD, William, *Kutsal Kitap Yorumu Yeni Antlaşma Serisi I-II*, İstanbul 2002.

_______, *Kutsal Kitap Yorumu Yeni Antlaşma Serisi III*, İstanbul 2003.

MACİT, Nadim, *İmparatorluk Politikalarında Teo-Stratejiler ve Türkiye*, Ankara 2008.

MCGUİRE B. Meredith, *Religion: The Social Context*, California, 1987.

MÜTERCİMLER, Erol, *Yüksek Stratejiden Etki Odaklı Harekâta Geleceği Yönetmek*, İstanbul 2006.

NOTH, Albrecht, *Müslümanlıkta ve Hıristiyanlıkta Kutsal Savaş ve Mücadele*, (nşr. İhsan Çatay), İstanbul 1999.

OKUMUŞ, Ejder, *Dinin Meşrulaştırma Gücü*, İstanbul 2005.

ÖZKAN, Ali Rafet, *Fundamentalist Hıristiyanlık Yedinci Gün Adventizmi*, Ankara 1998.

________, *Dinlerde Kurban Kültü*, Ankara 2003.

________, *Amerikan Evanjelikleri Baptistler*, İstanbul 2005.

POLAT, Bayram, *Evanjelik Bir Hareket Metodist Kilisesi*, İstanbul 2008.

RUELLAND, Jacques G., *Kutsal Savaşlar Tarihi*, (nşr. Teoman Tunçdoğan), İstanbul 2004.

RUNCİMAN, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi I*, (nşr. Fikret Işıltan), Ankara 1989.

SABAH GAZETESİ, (12 Ekim 2000).

SARIKÇIOĞLU, Ekrem, *Dinlerde Mehdi Tasavvurları*, Samsun 1997.

________, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta 2002.

________, *Din Fenomenolojisi*, Isparta 2002.

SCHWARTZ, Hillel, "Millenarianism (Binyılcılık)", (çev. Ali Çoşkun), *Mesih'i Beklerken Mesihçi ve Millenarist Hareketler*, (nşr. Ali Çoşkun), İstanbul 2003.

SHAHAK, Israel, *Yahudi Tarihi Yahudi Dini*, (nşr. Ahmet Emin Dağ), İstanbul 2004

SHAHAK, İsrael, Norton Mezvınsky, *İsrail'de Yahudi Fundemantalizmi*, (nşr. Mehmet Emin Dağ), İstanbul 2002.

ŞAFAK, Hasan, *Büyük Ortadoğu Projesi İsrail'in İmparatorluk Planı*, İstanbul 2006.

TANYU, Hikmet, "Süleyman Mabedi", *Türk Ansiklopedisi XXX*, Ankara 1980.

________, "Ağlama Duvarı", *TDVİA I*, İstanbul 1988.

TAŞKIN, Hasan, *İstihbarat Raporlarında İsrail'in GAP Senaryosu*, İstanbul 2005.

TEZKAN, Yılmaz, M. Murat Taşar, *Dünden Bugüne Jeopolitik*, İstanbul 2002.

TORA TÜRKÇE ÇEVİRİ VE AÇIKLAMALARIYLA BEREŞİT I, (nşr. Moşe Farsi, Diana Yani, Selin Sağla vd.), İstanbul 2002

TORA TÜRKÇE ÇEVİRİ VE AÇIKLAMALARIYLA ŞEMOT II, (nşr. Moşe Farsi, Diana Yani, Selin Sağla vd.), İstanbul 2004.

TURNER, Bryan S., *Religion and Social Theory*, London 1983.

TÜMER, Günay, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 1997.

VATANDAŞ, Aydoğan, *Armagedon: Türkiye-İsrail Gizli Savaşı*, İstanbul 1997.

VURAL, İsmail, *Evanjelizm Beyaz Saray'ın Gizli Dini*, İstanbul 2003.

WERBLOWSKY, R. J. Zwi, "Yahudi Mesihcilği", (çev. Ali Çoşkun), *Mesih'i Beklerken Mesihçi ve Millenarist Hareketler*, (nşr. Ali Çoşkun), İstanbul 2003.

WİLSON, Bryan, *Dini Mezhepler*, (nşr. Ali İhsan Yitik, Bülent Ünal), İstanbul 2004.